

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

КАФЕДРА ПРАВОЗНАВСТВА

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки магістра
спеціальності 081 «Право»

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: **Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»**

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: **Гаврик С.Ю.** – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Степанюк Р.Л. – завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Коваленко В.В. – професор кафедри загальноюридичних дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка кандидат юридичних наук, доцент.

Обговорено і схвалено
на засіданні кафедри правознавства
протокол № 5 від 24 грудня 2015 р.
Завідувач кафедри _____ проф. Лаврик Г.В.

УЗГОДЖЕНО

На засіданні науково-методичної групи з
напрямку підготовки/спеціальності
протокол № 2 від 24 грудня 2015 р.
Голова науково-методичної групи
_____ проф. Лаврик Г.В.

СХВАЛЕНО

Голова науково-методичної ради ВНЗ
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»
«__» _____ 2016 р.
_____ проф. Рогоза М.Є.

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Судова експертиза» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітнього ступеня «магістр» спеціальності 081 «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Судова експертиза» є визначення ролі і місця, судових експертиз, як галузі науки криміналістики, її співвідношень і взаємозв'язку з іншими галузями криміналістики, юридичними та іншими науками; опанування науково-теоретичними положеннями і практичними навичками призначення і проведення судових експертиз; використання їх висновків у судочинстві як одного із засобів наукового пояснення, витлумачення обставин і фактів, які значною мірою підвищують надійність і доказову силу зібраних у справі матеріалів та забезпечують встановлення об'єктивної істини.

Міждисциплінарні зв'язки: полягають у взаємозв'язку курсу "Судова експертиза" з такими навчальними дисциплінами, як кримінальний процес, цивільний процес, адміністративний процес, криміналістика, юридична психологія, кримінологія та іншими юридичними, технічними, природничими, економічними науками.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

Модуль I – «Концептуальні засади судової експертизи» – включає в себе теми, які містять навчальний матеріал щодо загальної характеристики поняття судової експертизи її видів, предмету, об'єкту, задач судової експертизи, законодавчого забезпечення судово-експертної діяльності, висновку експерта як процесуального документа.

Модуль II – «Призначення та проведення судових експертиз» – містить матеріал з питань проведення судово-криміналістичних експертиз, призначення, криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів, вибухових речовин, вибухових пристроїв та слідів їх застосування, криміналістичної фоноскопії, одорології, судової експертизи товарів, комп'ютерно-технічної експертизи, експертизи об'єктів інтелектуальної власності, автотехнічної експертизи, судово-бухгалтерської експертизи.

Мета і завдання навчальної дисципліни.

1.1. **Метою** вивчення навчальної дисципліни «Судова експертиза» є формування юриста з освітньо-кваліфікаційним рівнем вищої освіти "магістр", вироблення у нього умінь та навичок, які б дали змогу виконувати великий обсяг роботи. Досягнення високого рівня знань, умінь та навичок у сфері підготовки, призначення та проведення судової експертизи, вдосконалення механізму взаємодії слідчого та експерта у процесі розслідування злочинів.

1.2. **Основними завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Судова експертиза» є вивчення студентами чинного законодавства та відомчих нормативних актів, які регулюють питання призначення та проведення судових експертиз, взаємодії слідчого з експертними підрозділами, спираючись на знання цивільного, кримінального, кримінального процесуального права тощо.

Також одним із завдань навчання є формування зацікавленості науково-дослідною роботою з криміналістичних проблем.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- предмет судової експертизи, її завдання, закони розвитку та місце у системі криміналістичних знань, теорію та практику застосування спеціальних знань у діяльності по розслідуванню та попередженню злочинів, класифікацію судових експертиз, систему, структуру, функції та завдання судово-експертних установ України;

- порядок виявлення, фіксації та вилучення речових доказів, направлення їх на експертизу, можливості судової експертизи речових доказів, поняття, види методик експертного дослідження, перелік типових питань, які вирішуються експертизою;

- правові, організаційні, етичні, психологічні основи призначення та проведення судових експертиз, основні форми взаємодії слідчого та експерта при проведенні експертного дослідження, процесуальні права та обов'язки експерта.

вміти:

- виявляти інформацію, виходячи з природи походження об'єктів і матеріалів, що представляються на дослідження; створювати окремі експертні моделі і алгоритми вирішення експертних завдань; характеризувати процес формування внутрішнього переконання судового експерта, висновок експерта і його атрибути;

- аналізувати, творчо осмислювати та логічно впорядковувати інформацію, яка вміщена у матеріальних джерелах доказової інформації, вміло використовувати результати криміналістичного дослідження для розслідування та попередження злочинів;

- проводити оцінку висновку експерта та приймати рішення про призначення додаткової або повторної експертизи.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Модуль I. Концептуальні засади судової експертизи

Тема 1. Судова експертиза як процесуальна форма використання спеціальних знань.

Поняття, завдання, значення та форми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Застосування спеціальних знань як форма реалізації науково-технічних досліджень у процесі розслідування та попередження злочинів. Процесуальні та непроцесуальні форми використання спеціальних знань. Права та обов'язки експерта. Експертна ініціатива. Повноваження керівників експертних підрозділів.

Поняття, сутність, ознаки судової експертизи та її роль у розслідуванні злочинів. Предмет, об'єкт, задачі судової експертизи.

Підготовка до проведення експертизи. Вибір експерта (експертного закладу). Порядок призначення експертизи. Фактичні та юридичні підстави призначення судової експертизи.

Поняття і види зразків для порівняльного дослідження, вимоги до них. Правила і тактика отримання зразків. Забезпечення законності та норм етики при отриманні зразків.

Можливості попереднього дослідження криміналістичних об'єктів в ході слідчого огляду, їх значення у розслідуванні злочинів.

Тема 2. Організаційно-правове забезпечення судово-експертної діяльності в Україні.

Законодавство України у сфері забезпечення судово-експертної діяльності.

Правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності, її науково-методичне та організаційно-управлінське забезпечення. Суб'єкти судово-експертної діяльності.

Здійснення судово-експертної діяльності державними спеціалізованими установами.

Атестування судового експерта. Експертно-кваліфікаційні комісії.

Підготовка фахівців для державних спеціалізованих установ.

Міжнародне співробітництво у галузі судової експертизи.

Тема 3. Висновок експерта як процесуальний документ, що відображає хід і підсумки дослідження речових доказів.

Теоретичні знання. Висновок експерта як джерело судового доказу та як процесуальний документ, що відображає хід та підсумки дослідження. Зміст та форма висновку експерта. Структура висновку експерта. Принципи формулювання висновків. Особливості структури висновку при проведенні експертизи кількома експертами однієї спеціальності.

Види висновків експертів: категоричний, імовірний, альтернативний, умовний.

Наукові критерії оцінки висновку експерта слідчим, судом та його використання, розслідуванні та попередженні злочинів.

Поняття та природа експертних помилок. Причини та шляхи усунення експертних помилок.

Практичні навички. Уміти провести оцінку висновку експерта та використовувати його для доказування обставин злочину, приймати рішення про призначення додаткової або повторної експертизи.

Модуль II. Призначення та проведення судових експертиз

Тема 4. Судово-криміналістичні експертизи.

Теоретичні знання. Поняття судово-криміналістичної експертизи. Класифікація судово-криміналістичних експертиз: за місцем проведення; за

послідовністю проведення; за обсягом дослідження; за чисельністю складу виконавців експертних досліджень; за змістом спеціальних знань; за обов'язковістю. Роди та види криміналістичних експертиз. Закономірності та особливості виникнення нових видів експертних досліджень.

Уміти визначити об'єкти та завдання експертних досліджень, вид криміналістичної експертизи, експертні установи, які виконують такі експертизи. Скласти план підготовки для проведення експертизи, постанову та протокол одержання зразків для експертного дослідження. Відносно кожного об'єкта скласти перелік питань для криміналістичної експертизи. Скласти постанову про призначення криміналістичної експертизи.

Вміти використовувати техніко-криміналістичні засоби та прийоми виявлення, фіксації, вилучення та дослідження криміналістичних об'єктів під час огляду місця події.

Тема 5. Судово-почеркознавча та авторознавча експертизи.

Теоретичні знання. Поняття та предмет дослідження документів і його об'єкти. Правила поводження з документами – речовими доказами. Прийоми перевірки, попереднього вивчення, слідчого огляду документів. Використання техніко-криміналістичних засобів.

Поняття та наукове обґрунтування судового почеркознавства. Криміналістичне дослідження письма. Криміналістичне почеркознавство і авторознавство, поняття, наукові засади. Основні питання, що вирішуються авторознавчим дослідженням.

Письмо, письмова мова, почерк, їх властивості. Зміст документу, граматичні, лексичні та стилістичні ознаки письма, письмової мови, почерку. Топографія письма. Загальний тип та загальний напрям почерку, його розмір, нахил, розгін та ступінь зв'язаності. Індивідуальні ознаки почерку.

Криміналістичні експертні дослідження письма. Підготовка матеріалів на експертизу. Види зразків, вимоги, що пред'являються до них. Питання, які вирішуються експертизами письма. Перспективи використання ЕОМ в криміналістичних дослідженнях письма.

Значення дослідження документів для розшуку злочинців, розкриття і розслідування злочинів.

Тема 6. Криміналістична експертиза матеріалів, речовин і виробів.

Теоретичні знання. Суть криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів. Класифікація та види експертизи. Підготовка матеріалів для експертизи. Особливості призначення криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів. Діагностичні, ідентифікаційні та класифікаційні питання, які вирішує експертиза матеріалів, речовин і виробів. Оцінка та використання результатів експертизи.

Уміти визначити об'єкти та завдання експертних досліджень, вид криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів, експертні установи, які виконують такі експертизи. Скласти план підготовки для проведення експертизи, постанову та протокол одержання зразків для експертного дослідження. Відносно кожного об'єкта скласти перелік питань для

криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів. Скласти постанову про призначення криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів.

Тема 7. Криміналістична фоноскопія.

Теоретичні знання. Поняття, завдання, значення криміналістичної фоноскопії. Поняття та різновиди фономатеріалів, завдання і значення їх криміналістичного дослідження у розслідуванні окремих видів злочинів.

Прийоми огляду та фіксації фономатеріалів.

Підготовка і призначення фоноскопичної експертизи. Питання, що розв'язуються фоноскопичною експертизою.

Тема 8. Криміналістична одорологія.

Теоретичні знання. Одорологія як галузь наукового знання і її місце та роль в криміналістиці.

Предмет криміналістичної одорології, її значення в оперативно-розшуковій діяльності. Поняття і основні відомості про природу запаху. Історичні аспекти дослідження запахів. Запахові сліди і їх властивості. Криміналістична характеристика запахових слідів: неперервність механізму слідоутворення, рухливість структури, розсіювання і подільність слідів запаху.

Детектори запахової інформації і проблема використання їх результатів.

Види запахових слідів, які використовуються при розслідуванні злочинів.

Класифікація запахових слідів за механізмом їх утворення. Сліди-джерела запаху і сліди-запахи. Класифікація матеріальних об'єктів, які є слідами-джерелами запаху. Сліди-джерела запаху людини і сліди-джерела власного запаху об'єкта.

Робота із запаховими слідами на місці події. Прийоми та методи виявлення, фіксації, вилучення та збереження слідів запаху і їх безпосереднього використання для організації розшуку людей і речей по гарячих слідах.

Зміст і тактичні особливості проведення вибірки.

Тема 9. Концептуальні засади судової експертизи товарів.

Теоретичні знання: Поняття, терміни та об'єкти судової експертизи товарів. Її мета та завдання.

Класифікація та види експертиз. Експертиза нормативної і супровідної документації. Експертиза кількості товарів. Митна експертиза товарів. Санітарно-гігієнічна експертиза. Ветеринарно-санітарна експертиза. Фітосанітарна експертиза. Екологічна експертиза товарів.

Уміти визначити об'єкти та завдання експертних досліджень, вид криміналістичної експертизи товарів, експертні установи, які виконують такі експертизи. Скласти план підготовки до проведення експертизи, наряд на проведення експертизи, акт відбору зразків для експертного дослідження. Відносно кожного об'єкта скласти акт експертизи та додаток до акта експертизи.

Тема 10. Концептуальні засади комп'ютерно-технічної експертизи.

Теоретичні знання. Поняття та об'єкти комп'ютерно-технічної експертизи. Загальна характеристика комп'ютерно-технічної експертизи її мета та завдання.

Класифікація та види експертиз. Дослідження комп'ютерної системи на предмет виявлення причин несправності.

Підготовка до проведення експертизи, підготовка матеріалів. Порядок призначення комп'ютерно-технічної експертизи та питання, що вирішуються експертизою.

Актуальні галузі спеціальних знань в комплексі з якими призначається комп'ютерно-технічна експертиза.

Тема 11. Призначення та порядок проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Теоретичні знання. Нормативне забезпечення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Предмет судової і досудової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Основні завдання судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Властивості об'єктів авторського права, суміжних прав та об'єктів промислової власності. Особливі процедури вирішення спірних питань.

Підготовка та порядок призначення і проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Можливості використання інших видів судової експертизи в об'єктах дослідження інтелектуальної власності.

Тема 12. Криміналістична експертиза вибухових речовин, вибухових пристроїв та слідів їх застосування.

Теоретичні знання. Поняття та наукові засади криміналістичної вибухотехніки. Загальна характеристика вибухових речовин. Класифікація вибухових речовин. Промислові та саморобні вибухові суміші. Вибухові пристрої. Засоби підпалювання та ініціювання, що забезпечують вибух. Сліди та продукти вибуху.

Криміналістична характеристика злочинів, які вчиняються з використанням вибухових речовин. Законодавчо-нормативна база контролю за обігом вибухових речовин.

Техніко-криміналістичні прийоми, методи і засоби виявлення, фіксації, вилучення та зберігання вибухових пристроїв і речовин. Заходи безпеки та правила поводження з ними.

Підготовка матеріалів для експертного дослідження вибухових пристроїв, речовин та слідів їх застосування. Питання, які вирішуються вибухотехнічною експертизою та криміналістичною експертизою вибухових речовин.

Використання результатів криміналістичного дослідження вибухових речовин та пристроїв для розслідування злочинів.

Визначати у конкретній ситуації необхідність призначення криміналістичних експертиз вибухових пристроїв, вибухових речовин і продуктів вибуху; експертні установи, в яких провадяться ці експертизи; формулювати питання, які вирішуються експертом по кожному об'єкту криміналістичного дослідження, готувати матеріали, які подаються на експертне дослідження.

Використовувати результати дослідження вибухотехнічних об'єктів для розслідування злочинів.

Тема 13. Призначення та порядок проведення автотехнічної експертизи.

Теоретичні знання. Поняття, завдання, суть автотехнічної експертизи. Види авто технічної експертизи.

Підготовка та порядок призначення автотехнічної експертизи. Завдання і значення автотехнічної експертизи в розслідуванні обставин дорожньо-транспортної пригоди та технічного стану автомобільного транспортного засобу.

Сліди, що виникають на місці ДТП в результаті взаємодії транспортних засобів та інших матеріальних об'єктів (людей, тварин).

Судові автодорожні експертизи.

Тема 14. Призначення та порядок проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Теоретичні знання. Загальна характеристика судово-бухгалтерської експертизи її значення у розслідуванні злочинів. Предмет методи та об'єкт судово-бухгалтерської експертизи. Підготовка матеріалів для експертизи. Особливості призначення судово-бухгалтерської експертизи. Права та обов'язки експерта-бухгалтера.

Уміти відрізнити судово-бухгалтерську експертизу від документальної ревізії. Скласти план підготовки для проведення судово-бухгалтерської експертизи. Відносно кожного об'єкта скласти перелік питань для судово-бухгалтерської експертизи.

Висновок експерта-бухгалтера та його оцінка.

Тема 15. Експертні помилки.

Теоретичні знання. Поняття, види експертних помилок. Способи виявлення експертних помилок. Експертні помилки і неправдивий висновок експерта.

Причини та шляхи усунення експертних помилок.

Уміти виявляти експертні недоліки і помилки. Знати способи виявлення та шляхи усунення експертних помилок.

3. Рекомендована література:

Основні нормативно-правові акти:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (зі змінами та доповненнями станом на 12.04.2012 р.).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 4651-VI.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР, 1984 р., додаток до № 51, ст. 1122.
4. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
5. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 28. – Ст. 232 (зі змінами та доповненнями станом на 19.11.2012 р.).
6. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 9. – Ст. 56.
7. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
8. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358; 2010 р. – № 4. – Ст. 34; 2011. – № 23. – Ст. 160.
9. Закон України «Про захист прав споживачів» від 15 грудня 1993 р., із змінами від 2 березня 1995 р., 20 червня 1995 р., 30 червня 1999 р., 18 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 17. – Ст. 120; 1995. – № 14. – Ст. 90. – № 23. – Ст. 182; 1999. – № 34. – Ст. 274; 2003. – № 23. – Ст. 137.
10. Закон України «Про стандартизацію» від 17 травня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 31. – Ст. 145.
11. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 5076-VI.
12. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах // Постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 30.05.1997 р.
13. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. – К.: Видав. дім “Скиф”, 2005. – 468 с.
14. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов’язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 р. №1104. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-п#n19>
15. Порядок передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним правом. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 р. № 1104. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-п#n94>

16. Про затвердження порядку обчислення розміру фактичних витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння та зарахування стягнених з винних осіб коштів до відповідного бюджету і їх використання, 16 липня 1993 р.

17. Про Національне Бюро Інтерполу. Постанова Кабінету Міністрів України, 25 вересня 1993 р., № 220.

18. Про утворення Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України: Постанова Кабінету Міністрів № 617 від 6 травня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/617-98-п>

19. Про порядок зносин органів внутрішніх справ України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів: Наказ МВС України № 600 від 6 вересня 1995 р.

20. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України: Наказ МВС України № 686 від 9 серпня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1769-12>.

21. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS391.html.

22. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень: Наказ МВС України від 06.08.2012 р. № 681. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS389.html.

23. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань: Наказ Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 р. № 69. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP12027.html.

24. Про внесення змін до Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 р. № 69: Наказ Генеральної прокуратури України від 14.11.2012 р. № 113. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP12050.html.

25. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та положень про комісії: Наказ МВС України від 19.11.2012 р. № 1050. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2095-12>.

26. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України: Наказ МВС України від 22.10.2012 р. № 940. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13>.

27. Положення про експертно-кваліфікаційні комісії та атестацію судових експертів: затв. наказом М-ва юстиції України від 09.08.2005 р. № 86/5 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 33. – Ст. 1996.

28. Про затвердження Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів // Постанова Кабінету Міністрів України № 710 від 1.07.1997 р.; зміни Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2012 р. № 868. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/710-96-п>.

29. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень // Наказ Міністерства юстиції України № 53/5 від 8.10.1998 р.; зміни накази Міністерства юстиції України від 30.12.2004 р. № 144/5; від 10.10.2005 р. № 59/5; від 29.12.2006 р. № 26/5; від 15.07.2008 р. № 1198/5; від 01.06.2009 р. № 965/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0001-13>.

30. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах // Наказ Міністерства юстиції України № 3505/5 від 12.12.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11>.

31. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України // Наказ МВС України № 390 від 10.09.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.

32. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України // Наказ МВС України № 691 від 09.08.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1541-12>.

33. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи // Наказ Міністерства охорони здоров'я України №6 від 17.01.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>.

34. Порядок проведення судово-психіатричної експертизи // Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 397 від 8.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0219-02>.

35. Порядок взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 28.11.2012 р. № 1095/955/119. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2106-12>.

36. Інструкція про порядок фіксування судового процесу технічними засобами. (зі змінами та доповненнями): наказ Державної судової адміністрації України від 21 липня 2005 р. № 84. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/n34/>.

37. Практика застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів Постанова Пленуму Верховного Суду України від 02.07.2004 р. № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-04>.

38. Про відшкодування витрат на стаціонарне лікування особи, яка потерпіла від злочину та судових витрат: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 липня 1995 р. №11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-95>.

39. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9-ит. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.

40. Про практику застосування судами застави запобіжного заходу: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 березня 1999 р. № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-99>.

41. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 3 червня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05>.

42. Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1989 р. № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-89>.

43. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16 квітня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04>.

44. Про строки розгляду судами України кримінальних і цивільних справ: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 р. № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-94>.

45. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>

46. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravo.ligazakon.ua/document/view/VS95027?edition=2009_02_27.

47. Про практику застосування примусових заходів медичного характеру та примусове лікування: постанова Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р. № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05>.

48. Про судову практику застосування статей 400-11 – 400-18 Кримінально-процесуального кодексу України Вищий спеціалізований суд; Постанова від 23.12.2011 р. № 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/va015740-11>.

49. Про узагальнення судової практики про застосування судами кримінально-процесуального законодавства при призначенні судових експертиз і використання їх висновків у кримінальному судочинстві Вищий спеціалізований суд; Постанова від 30.09.2011 р. № 8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2011_rik/postanova_vid_30092011_roku_№_8_pro_uzagalnennja_sudovoji_praktiki_pro_zastosuvannja_sudami_kriminal.html.

Основна література:

1. Аверьянова Т.В. Судебная экспертиза. Курс общей теории / Т.В. Аверьянова. - М.: Норма, 2006. – 477 с.

2. Авдеева Г. К. Судова експертиза контрафактної аудіовізуальної продукції: Монографія / За редакцією професора Шепітька В.Ю. - Х.: Право, 2006. – 346 с.

3. Бахін В.П. Криміналістика: Курс лекцій (ч.1) / В.П. Бахін, І.В. Гора, П.В. Цимбал. - Ірпінь: ДПС України, 2002. - 356 с.

4. Беляков А.А. Взрывчатые вещества и взрывные устройства. Криминалистическая взрывотехника / А.А. Беляков. – М.: Юрлитинформ, 2003. – 256 с.

5. Вандер М. Б. Криминалистическая экспертиза материалов, веществ, изделий / М. Б. Вандер. – СПб.: Питер, 2001. – 128 с.

6. Васильева В. О. Експертиза наркотично-отруйних та вибухових речовин: опорний конспект лекцій / В. О. Васильева, І. В. Ємченко. – Львів: Вид-во ЛКА, 2002. – 100 с.

7. Галяшина Е.И. Судебная фоноскопическая экспертиза / Е.И. Галяшина. – М., 2001. – 78 с.

8. Глібко В.М., Буцан О.П. Судова бухгалтерія. Підручник. – К. Право, 2011. – 192 с.

9. Гончаренко В. Г. Експертизи у судочинстві України: науково-практичний посібник / В. Г. Гончаренко. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 504 с.

10. Демин К.Е. Особенности составления экспертных заключений: Учебное пособие. / К.Е. Демин, В.Ю. Федорович. - М., 2003. – 46 с.

11. Експертизи у судовій практиці / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 388 с.

12. Ємченко І. В., Батутіна А. П. Експертиза товарів / І. В. Ємченко, А. П. Батутіна. – К.: ЦУЛ, 2003. – 277 с.

13. Кириченко А. А. Основы судебной микрообъектологии: монография / А. А. Кириченко. – Х.: Основа, 1998. – 1220 с.
14. Кириченко І.А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності. Навчальний посібник / І.А. Кириченко. – К.: Ін-т. інтел. власн. і права, 2005. – 160 с.
15. Кравченко А. А. Правовые и организационные проблемы регулирования судебно-экспертной деятельности / А. А. Кравченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013.
16. Панов М. І. Настільна книга слідчого / М. І. Панов, Ю. В. Шепітько; за ред. В. Я. Тація. – К., 2003. – 720 с.
17. Салтевский М. В. Использование запаховых следов для раскрытия и расследования преступлений / М. В. Салтевский. – К., 1982. – 51 с.
18. Судові експертизи у кримінальному провадженні: навчально-методичний комплекс / уклад.: Г. П. Власова, Я. А. Соколова, О. І. Ізотов, О. М. Калачова. – К.: Видавничий центр Національної академії прокуратури України, 2014. – 32 с.
19. Судові експертизи: курс лекцій / В. М. Бараняк, Р. І. Сибірна. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 168 с.
20. Хомко Б. Р. , Антонюк П. Є. Застосування флеш-технології для виготовлення печаток / Б. Р. Хомко, П. Є. Антонюк // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. матеріалів круглого столу. – К. : ННПФЕКП Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 383–386.
21. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. // Науково-практичний журнал Судова експертиза, № 1, 2014. – С. 32-39.
22. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы. Учебно-теоретическое пособие / М.Г. Щербаковский. - Харьков: Эспада, 2005. - 536 с.

Додаткова література:

1. Авдеева Г. К. Процесуальні проблеми призначення експертиз з дослідження контрафактної аудіо- та відеопродукції / Г.К. Авдеева // Право і безпека. – 2005. – Т. 4. – № 4. – С. 33-37.
2. Алексеев И.Г. Экспертное исследование амфетаминов / И.Г. Алексеев, А.В. Беляев, М.А. Дроздов и др. - М. : ЭКЦ МВД России, 1997. - 87 с.
3. Беляков А.А. Оружиеведение: Часть 2. Боеприпасы: Учебное пособие / А.А. Беляков, А.Н. матюшенков. Челябинск: Челябинский юридический институт МВД России, 2004. – 217 с.
4. Белых Ю.Л. Судебное исследование аудиодокументов (процессуально-криминалистический аспект) / Ю.Л. Белых // Эксперт-криминалист. – 2012. - № 4. - С. 24-27.
5. Ігнат'єв І.В. Ототожнення вогнепальної зброї за слідами на кулях та гільзах з використанням АБІС «ТАИС» : методичний посібник / І.В. Ігнат'єв, Т.Г. Чашницька. – К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2011. – 99 с.

6. Коваленко В.В. Проблемы класифікації судових експертиз / В.В. Коваленко // Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка «Інформаційне забезпечення розкриття та розслідування злочинів» - Спеціальний випуск, № 5, 2008. – У 3-х частинах. – Ч. 1. – С. 32-39.
7. Коваленко В.В. Поняття та ознаки комплексної судової експертизи / В.В. Коваленко. Криміналістика ХХІ століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 лис-топ. 2010 р. – Х. : Право, 2010. – С. 653-656.
8. Коваленко В.В. Особливості перевірки та оцінки висновку експерта / В.В. Коваленко // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності // Матеріали ІІІ міжнар. наук.-практ. конф. (28.10.2011 р.). – Одеса: «Фенікс», 2011. – С. 185-187.
9. Костикова Н.А. Судебная фоноскопическая экспертиза: актуальные проблемы в перспективе ее развития / Н.А. Костикова // Материалы международной научно-практической конференции "Теория и практика судебной экспертизы в современных условиях". г. Москва, 14-15 февраля 2007 г. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. - С. 368-371.
10. Кривонос М.В. Судові експертизи в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів або прекурсорів. //Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2015 – вип. 4. – м. Суми – С. 231–243.
11. Лінючев Г. В. Експертиза матеріалів документів: деякі сучасні можливості, методи та засоби дослідження// Науково-практичний журнал Судова експертиза, № 1, 2014. – С. 54-61.
12. Мамити Г.И. Выбор исходных данных для расследования дорожно-транспортных происшествий / Г.И. Мамити, С.Х. Плиев, В.Б. Тедеев // Материалы всероссийской НПК «Новые направления в решении проблем АПК на основе современных ресурсосберегающих инновационных технологий». - Владикавказ, 2010. - С. 29-31.
13. Моїсеєв О.М. Експертна технологія та предмет, об'єкт, задачі судової експертизи / О.М. Моїсеєв // Право і безпека : Науковий журнал. – Харків : ХНУВС МВС України, 2005. - № 2. – С. 26-28.
14. Особенности исследования некоторых объектов традиционной криминалистической экспертизы / Под ред. В.А. Снеткова. - М., 1993. - 95 с.
15. Пророков И.И. Криминалистическая экспертиза следов / И.И. Пророков. - Волгоград, 1980. – 310 с.
16. Сорокин В.И. Использование экспресс-тестов при исследовании наркотических средств и сильнодействующих веществ / В.И. Сорокин, А.В. Гаевский, Е.В. Дегтерев и др. - М., 1996. – 55 с.
17. Сорокин В.И. Отбор проб при исследовании наркотических средств / В.И. Сорокин, Е.П. Семкин, А.В. Беляев. - М. : ЭКЦ МВД РФ, 1994. – 27 с.
18. Суворов Ю.Б. Судебная дорожно-транспортная экспертиза: Судебно-экспертная оценка действий водителей и других лиц, ответственных за безопасность дорожного движения / Ю.Б. Суворов. - М., 2003. – 210 с.

19. Тедеев В.Б. Пути решения проблем, связанных с расследованием и экспертизой дорожно-транспортных происшествий / В.Б. Тадеев // *Материалы региональной НТК. – Владикавказ : СКГМИ (ГТУ), 2007. - С. 171-175.*

20. *Транспортно-трасологическая экспертиза по делам о дорожно-транспортных происшествиях: Методическое пособие для экспертов, следователей, судей. - Вып. 1,2. - М., 1988. – 318 с.*

21. Тимко Е.В. Проблемы криминалистического исследования цифровых фонограмм / Е.В. Тимко, К.Ю. Усков // *Труды Киевского НИИСЭ. 2012. - С. 156-159.*

22. Хаметов Р. Экспертизы по делам о нарушениях авторских и смежных прав / Р. Хаметов // *Интеллектуальная собственность. 1997. № 7-8. - С. 46-58.*

23. Холодный Ю.И. Криминалистическая полиграфология и ее применение в правоохранительной практике / Ю.И. Холодный // *Материалы Криминалистических чтений «Запросы практики – движущая сила развития криминалистики и судебной экспертизы».* – М., 2003. – С. 127-129.

24. Холодный Ю.И. Психофизиологическая экспертиза: первый опыт применения / Ю.И. Холодный, А.Ю. Николаев // *Материалы Криминалистических чтений «Запросы практики – движущая сила развития криминалистики и судебной экспертизы».* – М., 2003. – С. 202-208.

25. Холодный Ю.И. Опрос с использованием полиграфа и компетенция полиграфолога / Ю.И.Холодный // *Теория и практика судебной экспертизы. - №1 (13). – М., 2009. - С. 205-212.*

4.Форма підсумкового контролю успішності навчання

Контрольні заходи здійснюються науково-педагогічними працівниками і включають поточний і підсумковий контроль. Об'єктами системи поточного та підсумкового контролю є робота студентів на семінарських (практичних) заняттях та виконання домашніх завдань. Поточний контроль здійснюється при проведенні семінарських (практичних) занять і має на меті перевірку рівня засвоєння студентом навчального матеріалу навчальної дисципліни.

Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи контролю, як усне та письмове опитування студентів з питань, визначених планом семінарських занять, дискусійне обговорення проблемних питань з теми заняття, письмове складання студентами тестів. Також поточний контроль знань здійснюється при розв'язуванні окремими студентами біля дошки та «малими групами» комплексу практичних задач і проблемних ситуацій.

Поточний контроль виконання студентами домашніх завдань здійснюється за допомогою перевірки викладачем результатів вказаних завдань.

Підсумкове оцінювання знань з дисципліни здійснюється у формі ПМК (заліку).

5.Засоби діагностики успішності навчання.

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни складається із суми балів за результатами поточного контролю знань. Загальна сума набраних балів

протягом семестру за поточну успішність максимально складає 100. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується в ПУЕТ, з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Оцінка «відмінно» (90– 100 балів) передбачає, що студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.

Оцінка «дуже добре» (82– 89 балів) передбачає, що студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.

Оцінка «добре» (74–81 бал) передбачає, що студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача й самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.

Оцінка «задовільно» (64– 73 бали) передбачає, що студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.

Оцінка «достатньо» (60–63 бали) передбачає, що студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.

Оцінка «незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю» (35– 59 балів) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

Оцінка «незадовільно» з обов'язковим вивченням залікового кредиту» (1– 34 бали) передбачає, що студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.